2-дәріс. Баға белгілеу және шығындарды бағалаудың нормативтік-құқықтық және ақпараттық негізі. Құрылыстағы шығындарды бағалауды реттеу және баға белгілеу жүйесі. Құрылыстағы баға белгілеудің негізгі талаптары мен шарттары. Шығындарды бағалау құжаттамасының құрамы мен түрлері.

Дәріс жоспары:

1 Баға белгілеу және шығындарды бағалаудың нормативтік және ақпараттық негізі.
2 Құрылыстағы шығындарды бағалау ережелері мен баға белгілеу жүйесі.
3 Құрылыстағы баға белгілеудің негізгі талаптары мен шарттары.
4 Шығындарды бағалау құжаттамасының құрамы мен түрлері.

Ұйымдастырушылық-құқықтық нысанына қарамастан басқарудың нарықтық жағдайында кәсіпкерлік қызметтің (соның ішінде «құрылыс» саласында) негізгі мақсаттарының бірі өндірісті дамыту үшін қаржылық ресурстардың көзі ретіндегі пайда, халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. өндіріс иелері және жалпы мемлекет. Пайда, өздеріңіз білетіндей, өнімді сатудан түскен түсім мен оны өндіру мен өткізуге кеткен шығындар арасындағы айырмашылықпен анықталады, яғни. оның құны.

Өнімнің өзіндік құны кәсіпорынның өнімді өндіруге және өткізуге байланысты барлық шығындарын ақшалай түрде көрсететін экономикалық көрсеткіштердің бірі болып табылады. Құнның негізі құрылыс ұйымының техникалық жарақтандыру деңгейін, негізгі қорларды, материалдарды, энергияны, еңбек ресурстарын пайдалану дәрежесін, еңбекті ұйымдастыру мен өндірісті басқару әдістерін жетілдіруді көрсетеді.

Өзіндік құн ағымдағы шығындардың құнын көрсетеді, өндірістік, күрделі емес сипатқа ие, кәсіпорында қарапайым ұдайы өндіріс процесін қамтамасыз етеді. Өзіндік құн – бұл тұтынылған өндіріс факторларын өтеудің экономикалық формасы.

Демек, кәсіпорынның өнімнің өзіндік құнын төмендетуге күш салуы өндірістің экономикалық қайтарымынан, кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігінің өсуінен көрінеді.

Құрылыс-монтаж жұмыстарының құны құрылыс ұйымдарының экономикалық көрсеткіштерінің ең маңызды факторы болып табылады.

Құрылыс-монтаж жұмыстарының, өндірілген өнімдер мен қызметтердің, құрылыс ұйымдарының басқа да қызмет түрлерінің құнын анықтау құрылыстағы бухгалтерлік есептің міндеті болып табылады. Өзіндік құн – бұл құрылыс жұмыстарын өндіруге, өнім өндіруге және қызметтерді көрсетуге арналған ақшалай нысанда көрсетілген шығындар.

Демек, құны құрылыс ұйымының жалпы қаржылық нәтижесіне әсер ететін ең маңызды көрсеткіш болып табылады.

Құрылыста құрылыс-монтаждау жұмыстарының сметалық (сметалық құжаттарда анықталған), жоспарлы (құрылыс ұйымы нақты шарттарды ескере отырып есептеген) және нақты (құрылыс алаңында іс жүзінде басым) құнының көрсеткіштері пайдаланылады. Құрылыс-монтаждау жұмыстарының құнына материалдар, отын, энергия сатып алуға кеткен шығындар, жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу, пайдаланылған негізгі қорлардың амортизациясын өтеу және басқа да шығындар кіреді.

Барлық шығындар жұмыстың өзіндік құнына қосу әдістеріне байланысты тікелей және үстеме (жанама) болып бөлінеді. Құрылыс өндірісі шығындарының ең көп бөлігін сметада қарастырылған жұмыс көлеміне және сметалық нормалар мен бағаларға негізделген тікелей шығындар құрайды.

Тікелей шығындар кезінде олар нақты құрылыс объектілерінің өзіндік құнына тікелей және тікелей қосылуы мүмкін құрылыс жұмыстарын өндіруге байланысты шығындарды білдіреді. Тікелей шығындарға мыналар жатады: жұмысшылардың негізгі

еңбекақысы, материалдардың, бөлшектер мен конструкциялардың құны, құрылыс машиналары мен механизмдерін пайдалану құны.

Үстеме (жанама) шығындар деп құрылыс жұмыстарын ұйымдастырумен және басқарумен байланысты шығындарды түсінеді. Үстеме шығындар - бұл құрылыс саласындағы немесе өнім өндіру мен қызметтерді көрсетудегі нақты есеп объектісіне тікелей жатқызуға болмайтын тұтастай ұйымның қызметімен байланысты күрделі шығындар.

Тікелей шығындармен бірге олар құрылыс-монтаж жұмыстарының сметалық құнын құрайды.

Құрылыс-монтаж жұмыстарын, өнімдер мен қызметтерді өндіруге кеткен шығындар ағымдағы және қайталанбайтын болып бөлінеді.

Ағымдағы шығындар - бұл жұмыс көлемі мен орындалған жұмыстардың, өндірілген өнім мен көрсетілетін қызметтердің санына байланысты өндірістік шығындар. Қайталанбайтын шығындар - мерзімді немесе бір рет пайда болатын шығындар. Ағымдағы шығындар, өз кезегінде, құрылыс-монтаждау жұмыстарының, өнім мен көрсетілетін қызметтердің өндіріс көлемімен байланысына қарай тұрақты және ауыспалы болып екіге бөлінеді.

Тұрақты шығындар олардың жұмыстарды, өнімдерді және қызметтерді өндіру көлемімен байланысына қарамастан есепті кезеңде өзгеріссіз қалады. Олар, атап айтқанда, мыналарды қамтуы мүмкін: негізгі құралдардың амортизациялық аударымдары, егер олар бастапқы құннан негізгі құралдардың қызмет ету мерзіміне қарай есептелген тұрақты мөлшерлемелер бойынша есептелсе; материалдық емес активтердің амортизациясы; негізгі құралдарды жалға алу; белгіленген лауазымдық жалақыға сәйкес басшы персоналға еңбекақы төлеуге арналған шығыстар және т.б.

Құрылыс-монтаж жұмыстарының, орындалатын өнім мен қызметтердің көлемінің ұлғаюына немесе азаюына байланысты өсетін немесе азаятын шығындар өзгермелі болып табылады. Оларға, атап айтқанда: пайдаланылған материалдардың құны; құрылыс-монтаждау жұмыстарының, өнімдер мен қызметтердің көлемінің бірлігіне бағалар негізінде есептелетін персоналдың еңбек шығындары және т.б.

Жеке шығындарды тұрақты немесе айнымалыға жатқызуға болмайды, өйткені олар екеуінің де элементтерін қамтиды. Мұндай шығындар әдетте олардағы тұрақты немесе ауыспалы шығындардың басым болуына байланысты шартты түрде тұрақты және шартты айнымалы деп аталады. Мысалы, негізгі құралдарды жөндеуге жұмсалған шығындар күрделі шығындар болып табылады, оған тұрақты шығындар (көмекші жұмысшылардың еңбегі үшін – тарифтер мен жалақы бойынша төлем және Т.н.) мен ауыспалы шығындар (материалдарды пайдалану шығындары және т.б.) кіреді. .

Құрылыс жұмыстарының, сондай-ақ өнімдер мен қызметтердің өзіндік құнына оларды орындаумен байланысты емес шығындар кірмеуі керек.

Құрылыс-монтаж жұмыстарын, өнімдерді және қызметтерді өндіруге арналған тікелей шығындар (ПК) формула бойынша анықталады

$$ПЗ = М + З + А,$$

мұндағы М – құрылыс жұмыстарын орындау кезінде тікелей қолданылатын материалдардың, бөлшектердің, құрылыс конструкцияларының, отынның, будың, судың, электр энергиясының және т.б. Бұл шығындар ресурстарды сатып алу құны, оларды жеткізу құны, сатып алу және сақтау шығындары негізінде шартқа сәйкес өнім беруші берген несие бойынша сыйақы төлеуді, жабдықтаушы ұйымдарға төленетін үстемеақыларды және комиссияларды ескере отырып айқындалады. . Материалдық ресурстарды сатып алу құны қосылған құн салығынсыз ағымдағы бағалар бойынша анықталады;

З - өндірістік жұмысшылар мен линиялық персонал арасынан жұмысшылар, егер олар құрылыс жұмыстарына тікелей қатысатын бригадалардың құрамына кірсе, олардың еңбекақысының құны. Бұл шығындарға да мыналар жатады: қызметкерлерге заттай төлем ретінде бөлінген өнімнің өзіндік құны; ынталандыру төлемдері (сыйлықтар, жәрдемақылар және т.б.); еңбек режиміне және еңбек жағдайларына байланысты өтемақы; кезекті және қосымша демалыстар үшін төлем және т.б.;

А – құрылыс машиналары мен механизмдерін және басқа да өндірістік негізгі қорларды толық қалпына келтіруге арналған амортизациялық аударымдарды қамтитын құрылыс машиналары мен механизмдерін күтіп ұстау және пайдалану құны; шартта белгіленген мөлшерде лизингке алынған жабдықты пайдаланғаны үшін жалдау ақысы; техникалық қызмет көрсету шығындары, жөндеу шығындары; құрылыс машиналары мен механизмдерін басқарумен айналысатын жұмысшылардың еңбекақысы; отын, энергия және басқа пайдалану шығындары.

Үстеме (жанама) шығындарға мыналар жатады:

- әкімшілік-шаруашылық персоналдың еңбегіне ақы төлеуді, әлеуметтік қажеттіліктерге аударымдарды (мемлекеттік әлеуметтік және медициналық сақтандыруға, зейнетақыға, мемлекеттік жұмыспен қамту қорына, кеңсені ұстауға және т.б.) көздейтін әкімшілік-шаруашылық шығыстар;

- мердігерлік жұмыстарды өндіруде қолданылатын және негізгі табысқа жатпайтын құны төмен және тозған құралдар мен өндірістік жабдықтардың тозуы мен жөндеуге байланысты шығындарды қоса алғанда, құрылыс объектілерінде жұмысты ұйымдастыруға арналған шығыстар және т.б.;

- құрылыс жұмысшыларына қызмет көрсету шығындары, оның ішінде персоналды оқыту және қайта даярлау, қажетті санитарлық-гигиеналық және тұрмыстық жағдайларды қамтамасыз ету, еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы бойынша шығындар және т.б.;

- басқа да үстеме шығыстар, құрылыс ұйымының мүлкін міндетті сақтандыру бойынша төлемдер, мөлшерлеме шегінде банктік несиелер бойынша; жарнама, қоғаммен байланыс шығындары;

- үстеме шығыс ставкасына қосылмаған, бірақ оларға есептелетін шығындар: бұған қызметкерлерге төленетін өндірістік жарақаттар салдарынан мүгедектік бойынша жәрдемақылар кіруі мүмкін.

<u>Бақылау сұрақтары:</u>

1. Өндіріс құны.
2. Құрылыс-монтаж жұмыстарының құны.
3. Тікелей шығындар (PZ.
4. Үстеме (жанама) шығындар.

Ұсынылатын әдебиеттер:

1. *НДЦС РК 8.01-08-2022. Государственные нормативы в области архитектуры, градостроительства и строительства. Нормативные документы по ценообразованию и сметам. Порядок определения сметной стоимости строительства в Республике Казахстан.*

2. *НДЦС РК 8.04-09-2022. Государственные нормативы в области архитектуры, градостроительства и строительства. Нормативные документы по ценообразованию и сметам. Сметные нормы дополнительных затрат. Затраты на организацию и управление строительством.*

3. *НДЦС РК 8.04-03-2022. Государственные нормативы в области архитектуры, градостроительства и строительства. Нормативные документы по ценообразованию и сметам. Единичные сметные цены на строительно-монтажные работы.*

4. *НДЦС РК 8.04-07-2022. Государственные нормативы в области архитектуры, градостроительства и строительства. Нормативные документы по ценообразованию и сметам. Индексы стоимости для строительства.*

5. *Жаутикова С.А., Абдрахманова К.А., Иманов Е.К., Хан М.А. Сметное дело. Учебное пособие. Караганда: НАО «Карагандинский технический университет имени Абылкаса Сагинова», 2024 г.*

6. https://adilet.zan.kz/ *- Нормативная база РК.*

7. https://abccenter.kz/ *- АВС Сметные решения.*